

ЮРИСДИКЦІЯ ТА ЗАСТОСОВНЕ ПРАВО В ЕЛЕКТРОННІЙ КОМЕРЦІЇ

Зайцев О. О.

*здобувач третього освітньо-наукового рівня вищої освіти,
аспірант кафедри державно-правових дисциплін
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Всесвітня мережа Інтернет стала визначальним чинником трансформації сучасних комунікаційних процесів та водночас виступила базисом для формування і стрімкого розвитку електронної комерції як самостійного сегмента економічної діяльності. Комунікація набула рис миттєвості, доступності та масштабованості, що дозволило суб'єктам господарювання встановлювати прямі контакти зі споживачами незалежно від їх географічного розташування та спричинило появу нової категорії правовідносин – відносин, що виникають у віртуальному середовищі. Електронна комерція, цифрові платформи, хмарні сервіси та транснаціональні онлайн-сервіси формують принципово новий простір взаємодії, який не обмежується державними кордонами.

Разом з тим, на шляху розвитку електронної комерції в Україні постає цілий ряд проблем. Зокрема серед частих порушень з боку Інтернет-продавців можна виділити відмову забезпечити заміну або гарантійний ремонт товару; невідповідність товару вимогам нормативних актів; невідповідність документів, супроводжуючих товар, зміна ціни товару при його доставці і багато іншого [1, с. 37]. За допомогою мережі Інтернет здійснюється понад тридцять видів шахрайських дій. Вищеназвані проблеми є результатом недосконалої нормативно-правової бази для врегулювання всіх питань. У цьому контексті особливої актуальності набувають питання визначення юрисдикції та застосовного права у спорах, що виникають онлайн.

Загальні правила визначення юрисдикції регламентуються процесуальними кодексами та Законом України «Про міжнародне приватне право», який регламентує підсудність судам України справ з іноземним елементом та відповідно до ст. 4-1 встановлює право учасників приватноправових відносин з іноземним елементом визначати підсудність судам певної держави у спорах, що можуть виникнути між ними шляхом укладання угоди про вибір суду [1]. Проте, закон не містить окремих положень, що регулювали б підсудність спорів щодо правочинів вчинених в онлайн середовищі, що підриває принцип правової невизначеності для

сторін спору та створює ризик паралельних проваджень, ускладнює питання виконання судових рішень тощо.

У сучасній практиці значна частина проблем юрисдикції та застосовного права вирішується шляхом договірного регулювання. Найбільш ефективним механізмом є включення до договору застережень про вибір права та юрисдикції. Сторони включають до договорів арбітражні застереження; умови про вибір суду (*forum selection clause*); умови про застосовне право. Такі положення дозволяють зменшити правову невизначеність та забезпечити передбачуваність правових наслідків.

Складність визначення юрисдикції та застосовного права в онлайн-спорах, а також тривалість і висока вартість традиційного судового розгляду зумовили активний розвиток альтернативних механізмів вирішення спорів у цифровому середовищі.

До основних форм альтернативних механізмів вирішення спорів належать онлайн-арбітраж, онлайн-медіація та системи Online Dispute Resolution (ODR). Онлайн-арбітраж забезпечує сторонам можливість передати спір на розгляд незалежного арбітра з використанням цифрових технологій, зберігаючи гнучкість процедур і можливість самостійного визначення ключових умов розгляду. Онлайн-медіація, своєю чергою, спрямована на досягнення взаємоприйнятного рішення за участю нейтрального посередника, що особливо важливо для збереження ділових відносин. Платформи ODR поєднують різні інструменти врегулювання спорів і дозволяють ефективно вирішувати конфлікти у сфері електронної комерції без звернення до суду.

Водночас використання таких механізмів супроводжується низкою правових викликів, зокрема щодо визнання та виконання прийнятих рішень, забезпечення процесуальних гарантій і захисту персональних даних. Таким чином, альтернативні методи вирішення спорів не замінюють собою право регулювання, саме норми національного та міжнародного права визначають межі допустимої поведінки сторін, гарантії захисту прав, порядок визнання та виконання рішень, а також забезпечують правову визначеність у цифровому середовищі.

Особливу роль відіграє право Європейського Союзу, яке надає пріоритет захисту споживача, передбачаючи застосування права країни його проживання, що відображається у судовій практиці Суду ЄС. Історично склалося три підходи щодо визначення юрисдикції у інтернет-спорах.

Першим був підхід, що міститься в рішенні у справі *Sportradar*: юрисдикцію має суд країни, користувачам якої адресований контент веб-сайту [3].

Другий підхід – «доступність сайту в країні суду», остаточно сформований у справі *Ms. Hejduk* (громадянка Австрії) проти *EnergieAgentu* (юридична особа Німеччини), де Загальний Суд Європейського Союзу

зазначив спеціальне правило щодо визначення юрисдикції в залежності від місця завдання шкоди. З огляду на те, що неправомірно розмішену інформацію про позивачку було доступно їй онлайн саме в Австрії, вважається, що саме на території даної держави їй було завдано шкоди, з огляду на що визнається юрисдикція саме австрійських судів [4].

Третій підхід – «державна, в якій контент був завантажений», був запропонований під час розгляду судом цієї ж справи та запропонований в окремій думці судді, проте суди частіше застосовують другий підхід [5].

Таким чином, інтернет і цифрові технології докорінно змінили характер комунікацій і сприяли формуванню глобальної електронної комерції, що виходить за межі традиційних територіальних правових підходів. Це призвело до загострення проблем визначення юрисдикції та застосовного права в онлайн-спорах, оскільки національне законодавство та міжнародні механізми не завжди забезпечують достатню правову визначеність. Сучасні підходи поступово переходять до більш гнучких критеріїв, зокрема орієнтованих на місце завдання шкоди та спрямованість онлайн-діяльності, однак відсутність універсального регулювання підтверджує необхідність подальшої гармонізації правових норм у сфері цифрових відносин.

Література:

1. Кузьміна М. М. Правове регулювання захисту прав споживачів в Інтернет-торгівлі. Право та інновації. 2014. № 3. С. 36–42.
2. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005 № 2709-IV [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text>.
3. Cruz Villalon on 21 June 2012 in Case C-173/11. URL: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=124197&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part= 1 &cid=4209444> (Last accessed: 09.04.2021).
4. Judgment of the Court on 22 January 2015 in Case C-441/13. URL: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=161611&doclang=E N> (Last accessed: 09.04.2021).
5. Шевченко М.С., Стрельцова Є.Д. Щодо юрисдикції в транскордонних спорах, що виникають внаслідок кібер-правопорушень. 7 Всеукраїнська мультидисциплінарна конференція «Чорноморські наукові студії». 14.05.2021 року. м. Одеса, Міжнародний гуманітарний університет. 384 с.